

s egyik a másikból élt: igen a nemből, nem az igenből. Paradoxul: ateizmus posztulálta istenhit, és ugyanakkor, fordítva, istenhit posztulálta ateizmus.

Hadd idézzem én is *Az utolsó hajókat*. Fáradt félelem, hetyke utálat: ezek az utolsó hajók is elsüllyednek. „Lelkem adom a titkolónak”; vége a harcnak:

*A Titkoló, a Sors, az Isten,
Ez a sok Nincsen
Ne bántsanak: meghalt ez a hű tenger
S ásít sós, hideg, unott szemmel.*

Ez az Isten-Nincsen rim nem itt bukkan föl először: Ady istenálmának stereotíp rime ez. Ott van már *Az Illés szekere*n kötet *A Sion-hegy* alatt ciklusában is. A vers, az *Álmom: az Isten* című, így szól:

*Batyum: a legsúlyosabb Nincsen,
Utam: a nagy Nihil, a Semmi,
A sorsom: menni, menni, menni
S az álmom: az Isten.*

*Vele szeretnék találkozni,
Az álmommal, nagy, bolond hitben
S csak ennyit szólni: Isten, Isten
S újból imádkozni.*

*Nem bírom már harcom vitézül,
Megtelek Isten-szerelemmel:
Szeret kibékülni az ember,
Mikor halni készül.*

Nem ennek a visszhangja, tizenegy év múltán, *Az utolsó hajók?* Batyum: a Nincsen; utam: a Nihil; sorsom: menni, menni; és a találkozásban csak ennyit mondani: Isten (most már *tudva* a nevet, amit „a Sion-hegy alatt” még nem tudott, még *kérdezett*): — szinte a terminológia is meglepően a misztikusoké. Írhatta volna (s ha nem is szószerint, de valóban írta is így) egy Keresztes Szent János, egy Pascal, egy Ruysbroeck.

Ismétlem: eszemben sincs, hogy Adyt „elkereszteljem”, vagy szentté avassam. Ady nem vallásosan misztikus; mégcsak a szokványos értelemben vallásos költőnek sem mondható. De istenkereső költő, aki a maga módján találkozott is Istenével, és az istenkeresésnek és istenélménynek, bizonyos mélységben, úgy látszik, rokon struktúrái, és a rokon struktúráknak rokon terminológiái, képei és jelképei vannak.

Az ember oly nagy és nemes, hogy Isten képmását hordja és örököse Isten országának.

Isten az igazság forrása, azért úgy veszi őt az körül, mint a fa törzsét a lomb.

Paracelsus